

УДК 008 (075.8)

MADANIYATLAR CHORRAHALARI: TARIX GLOBAL MULOQOTNI QANDAY SHAKLLANTIRGAN

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2025-25-33-37>

Sultonova Umeda Istatovna

JIDU «Roman-german tillari» kafedrasi

katta o'qituvchisi

umeda.sultonova@bk.ru,

telefon: (97) 733-40-24

Annotatsiya: *Ushbu maqola o'zining dastlabki shakllaridan boshlab zamonaviy raqamli texnologiyalargacha bo'lgan madaniyatlararo muloqotning rivojlanishini ko'rib chiqadi. Ushbu ishda madaniyatlararo o'zaro ta'sirning rivojlanishi bilan bog'liq muhim bosqichlar muhokama qilinadi. Bilim va madaniy qadriyatlar qanday yo'llar orqali uzatilishi tahlil qilinadi, shuningdek, zamonaviy muammolar va global muloqot uchun imkoniyatlar ko'rib chiqiladi. Muallif ilmiy usuldan foydalanib, tarixiy-tahliliy yondashuv, qiyosiy tahlil va konseptual modellashtirishga tayanadi. Xulosa qismida raqamli o'zgarishlar sharoitida madaniyatlararo muloqotni takomillashtirish bo'yicha xulosalar va tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *madaniyatlararo kommunikatsiya, tarix, muloqot, aloqalar.*

Madaniyatlararo kommunikatsiya insoniyat sivilizatsiyasining rivojlanishida ilk davrlardanoq hal qiluvchi omil bo'lib kelgan. Uning ildizlari qadimgi davrlarga borib taqaladi, o'shanda odamlar ma'lumot almashishni ilk primitiv ishora va ramzlar orqali boshlagan edilar.

Asrlar mobaynida insoniyat turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida muloqot o'rnatish yo'llarini izlab kelgan. Ilk qo'lyozmalardan tortib, zamonaviy raqamli platformalargacha, inson aloqasi doimiy ravishda takomillashib borgan. Har bir yangi bosqich nafaqat texnologiyada, balki madaniy mutatsiyalarda ham o'zgarishlarni olib kelgan. Ipak yo'li kabi savdo yo'llari faqat tovarlar ayirboshlash uchun emas, balki g'oya va an'analarni yetkazish vositasi sifatida ham xizmat qilgan. Qadimgi sivilizatsiyalar o'zaro bilim va tajriba almashgan, bu esa fan, san'at va falsafaning rivojiga turtki bo'lgan. Bu ko'p asrlik jarayon odamlar

oʻrtasida oʻzaro tushunishni yaxshilash, toʻsiqlarni yengib oʻtish va ishonch koʻpriklarini qurishga yordam bergan.

Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalar tufayli madaniyatlararo muloqot bir zumda amalga oshirilishi va har kimga ochiq boʻlishi mumkin. Biroq, erishilgan yutuqlarga qaramay, oʻzaro tushunish muammolari hanuz dolzarb boʻlib, yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Madaniyatlararo kommunikatsiya tarixi bizga shundan dalolat beradiki, muloqot va tajriba almashinuvi jamiyatning barqaror rivojlanishi garovidir. Ushbu maqolada biz ilk qogʻoz qogʻozlaridan tortib, zamonaviy ijtimoiy tarmoqlargacha boʻlgan yoʻlni kuzatamiz va asrlar mobaynida madaniyatlar oʻrtasidagi aloqalar qanday oʻzgarganini tahlil qilamiz.

Madaniyatlararo aloqaning ildizlari

Madaniyatlararo aloqaning ildizlari insonlar ilk bor maʼlumot almashishga harakat qilgan qadimgi davrlarga borib taqaladi. Ilk muloqot harakatlari, ramzlar va primitiv ishoralar orqali amalga oshirilgan, bu esa asosiy bilimlarni yetkazish imkonini bergan. Qadimgi qabilalar tasviriy sanʼat va petrogiflardan foydalanib, voqealarni qayd etgan va tajribalarni kelajak avlodlarga yetkazgan. Vaqt oʻtishi bilan yozuvning prototipi boʻlgan ilk ramzlar tizimi yuzaga kelgan.

Shumerlar, misrliklar va xitoyliklar kabi qadimgi sivilizatsiyalar oʻzlarining yozma aloqalarini yaratgan, bu esa insoniyat tarixidagi inqilobiy qadam boʻlgan. Ushbu yozuv tizimlari faqat xoʻjalik emas, balki madaniy maʼlumotlarni ham qayd etish imkonini bergan va xalqlar oʻrtasida gʻoya almashinuvini ragʻbatlantirgan.

Ipak yoʻli ayniqsa madaniyatlararo aloqaning faol arteriyasiga aylangan. Minglab kilometr yoʻl bosib oʻtuvchi karvonlar tovarlar bilan birga uzoq yurtlar, dinlar va anʼanalar haqidagi hikoyalarni ham olib yurgan.

Xalqlar oʻrtasidagi bunday aloqalar hunarmandchilik, meʼmorchilik va sanʼatning rivojiga turtki boʻlgan. Diplomatik elchixonalar va savdo missiyalari sivilizatsiyalar oʻrtasidagi ilk koʻpriklar sifatida faoliyat yuritgan. Bunday almashinuvlar bilim, texnologiya va falsafiy gʻoyalar tarqalishiga yordam bergan va jamiyatning keyingi rivojiga taʼsir koʻrsatgan.

Ilk tarjimalar va chet tillardan soʻzlarni moslashtirish urinishlari ham, hatto texnologik jihatdan orqada qolgan davrlarda ham, oʻzaro tushunish istagini namoyon qilgan. Bu jarayonlar keyinchalik murakkab yozma tarjima tizimlari va xalqaro aloqalarning yuzaga kelishida asos boʻlib xizmat qilgan.

Demak, madaniyatlararo aloqaning ildizlari ramzlar, artefaktlar va anʼanalar uygʻunligidan iborat. Ular inson tabiatida muloqot va tajriba almashish istagi ilk davrlardan mavjud boʻlganini tasdiqlaydi. Bugungi kunda biz bu qadimiy anʼanani davom ettirib, zamonaviy texnologiyalar yordamida chegaralarni yengib oʻtamiz va madaniyatlarni yaqinlashtiramiz.

Kashfiyotlar davri va global aloqalar

XV–XVII asrlardagi buyuk geografik kashfiyotlar madaniyatlararo aloqalar tarixida keskin burilish nuqtasi bo‘ldi.

Xristofor Kolumb, Vasko da Gama, Fernan Magellan kabi sayyohlarning ekspeditsiyalari nafaqat yangi yurtlarni ochdi, balki dunyo haqidagi tasavvurni ham butunlay o‘zgartirdi.

Yangi yo‘llar Yevropa, Osiyo, Afrika va ikki Amerikani bog‘lab, tovarlar, g‘oyalar va madaniy an‘analarni almashuviga imkon berdi.

Ushbu davr global aloqalarning ilk shakllanishiga zamin yaratdi, u yerda savdo madaniy muloqot bilan yonma-yon bordi.

Osiyo bu jarayonga katta hissa qo‘shdi.

Dengizchilik va savdo sohalarida boy merosga ega bo‘lgan Sharq sivilizatsiyalarining xalqaro muloqotdagi ishtiroki faol bo‘lgan.

Xitoy, Hindiston, Yaponiya va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlari dunyoga nafaqat nodir mahsulotlar — ziravorlar, ipak, farfor taqdim etdi, balki o‘zining ilmiy va texnologik yutuqlari bilan ham o‘rtoqlashdi.

Kompas, porox va qog‘oz kabi ixtirolar dengiz ekspeditsiyalarini rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib, yevropalik sayohatchilar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochdi.

Sharq madaniyati o‘zining qadimiy an‘analari va falsafasi bilan Yevropa fikrlash tarziga kuchli ta’sir ko‘rsatdi va san‘at, fan hamda dinga rivoj bag‘ishladi.

Bu davrda missionerlar, tarjimonlar va olimlar xalqlar o‘rtasida bilim tarqalishiga faol hissa qo‘shgan. XV asrda kitob bosib chiqarish texnologiyasining ixtiro qilinishi diniy, ilmiy va badiiy asarlarning keng omma orasida tarqalishini jadallashtirdi [1].

Bunday bilim almashuvi umumiy axborot maydonini shakllantirish vositasiga aylandi, u yerda turli madaniyatlar g‘oya va an‘analarini o‘zaro boyitdi.

Biroq bu davr to‘qnashuvlarsiz kechmadi.

Turli sivilizatsiyalar o‘rtasidagi uchrashuvlar faqat tajriba almashuvini emas, balki manfaatlar to‘qnashuvini ham keltirib chiqardi, bu esa ko‘p hollarda madaniy an‘analarni majburan qabul qildirish va ziddiyatlarga olib keldi [2].

Shunday qilib, kashfiyotlar va global aloqalar davri — insoniyat tarixidagi murakkab, biroq hayotiy muhim bosqich bo‘lib, o‘zaro ta’sir va ziddiyatlar zamonaviy global dunyoning shakllanish asosi bo‘lib xizmat qildi.

XX asr va raqamli davr

Industrial inqilob va keyingi texnologiyalar rivoji madaniyatlararo kommunikatsiya tarixida yangi bosqichni boshladi.

Telegraf, telefon, keyinchalik radio va televideniening paydo bo'lishi masofaviy muloqotni real vaqtda amalga oshirish imkonini berdi.

BBC World Service kabi ilk xalqaro radiodasturlar umumiy axborot maydonini shakllantirishni boshladi.

Biroq haqiqiy inqilob internet paydo bo'lishi bilan sodir bo'ldi — aloqa bir zumda amalga oshiriladigan va millionlar uchun ochiq jarayonga aylandi.

Shu bilan birga, zamonaviy raqamli texnologiyalar madaniy almashuv uchun yangi imkoniyatlarni ochdi, ma'lumotni yanada ochiq va xilma-xil qildi.

Bunday integratsiyalashgan yondashuvning yorqin namunasi — Toshkent xalqaro kinofestivali.

Bu festival bir necha o'n yillardan beri nafaqat dunyo bo'ylab filmlarni namoyish qilmoqda, balki raqamli platformalar orqali translyatsiya va madaniy qadriyatlar almashuvini amalga oshirmoqda.

Kinofestival turli mamlakatlar kino sanoati vakillari uchrashuv joyiga aylandi va madaniyatlar o'rtasidagi muloqotni rag'batlantirmoqda.

Onlayn translyatsiyalar va ijtimoiy tarmoqlar yordamida festival keng auditoriyani jalb etadi, Sharq va G'arb an'analarni umumiy madaniy makonda birlashtiradi.

Shu tariqa, Toshkent xalqaro kinofestivali raqamli kommunikatsiyalar davrida global muloqotni ta'minlovchi va madaniy almashuv boyligini saqlab qoluvchi zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan samarali foydalanish namunasi hisoblanadi.

Xulosa

Ushbu maqolada ilk qog'oz qog'ozlardan tortib, zamonaviy ijtimoiy tarmoqlargacha bo'lgan madaniyatlararo kommunikatsiya rivoji yoritildi.

Insoniyat asrlar davomida bilim, g'oya va madaniy tajriba almashish yo'llarini izlab kelgan.

Ilk ishora va tasvirlar murakkab yozuv tizimlarining yuzaga kelishiga zamin yaratgan, ular madaniy merosni mustahkamlash imkonini bergan.

Ipak yo'li kabi savdo yo'llari tovar ayirboshlash bilan birga g'oya va an'analarni tarqalishiga ham xizmat qilgan.

Kashfiyotlar davri sivilizatsiyalar o'rtasidagi muloqotga yangi unsurlar qo'shgan va aloqalarni kengaytirgan.

Bu jarayonda Osiyoning o'ziga xos madaniy merosi va texnologiyalari jahon muloqotiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. XX asrda texnologiyalar rivoji muloqotni tezlashtirib, uni ommabop qilgan.

ADABIYOTLAR:

1. Zakharova V.I. *Znachenie mezhkul'turnoy kommunikatsii v razvitii chelovecheskoy tsivilizatsii* // Zh. Kommunologiya: teoriya i metodologiya. – file:///C:/Users/User/Downloads/znachenie-mezhkulturnoy-kommunikatsii-v-razvitii-chelovecheskoy-tsivilizatsii%20(1).pdf
2. Sadokhin A.P. *Mezhkul'turnaya kommunikatsiya* // Moskva, Alfa-M, 2004.
3. Султонова У. И. ЯЗЫКОВЫЙ БАРЬЕР В ЭПОХУ ГЛОБАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ: ПРИЧИНЫ И ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 25. – С. 122-125.
4. Султанова, Умеда Истатовна. "О ТЕХНОЛОГИЯХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АУТЕНТИЧНЫХ ТЕКСТОВ ЛИНГВОСТРАНОВЕДЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ АУДИРОВАНИЮ." *КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН: НАУКА, ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ МОЛОДЁЖИ*: 127.